

SÉTÁK A PESTI ÚJ LAKÓTELEPEKEN

ÉRDEMES KIMENNI az új lakótelepekre. A Rákospatak és Újpest között valamikor régen hatalmas mezők voltak. A felszabadulás után a Béke úti lakóházak különféle csoportjai épültek itt, majd a legnagyobb új lakótelepek egyike, a Thälmann utcai telep

Ennek a lakótelepnek különlegessége az, hogy homlokzata van, akár egy épületnek: a Váci úttól a Béke útig a Rákospatak széles parksávját íves vonalban követő, délnek néző hatalmas házak kilométeres zárt sora. Napfényben villogó fehér homlokfalával, megcsillanó ablakival, borús időben a párás távolba elvesző, elkanyarodó végeivel ez a némán álló házfal szinte monumentális. Ilyen városkép benn a városban nincs. Ebből valami más tartalom, egység, szervező erő sugárzik, mint pl. az Új Lipótváros, a Szent István-park környéke ugyan egységesre erőltetett, de valójában külön-külön épült, spekulációs bérházakból összeillesztett házsoraiból.

A homlokzat mögött azonban már problémák vannak. Maga ez az elfalazás is ilyen hosszban kifogásolható; elveszi a napot, a levegőt a mögöttes részekről. Itt belső udvarokat képeztek játszótérrel, kissé katonás rendben, építészetiüknek abban a tíz évvel ezelőtti időszakában, amikor a múlt formáiból akarták meríteni az inspirációt. Maguk az épületek is effélék: valami ridegséget mutatnak, s ez a ridegség eluralkodik a belső, jórészt beárnyékolt tömbudvarokban is. Talán a gyerekek érzik ezt, mert mind a Rákospatak menti napfényes, széles parksávjában játszanak, a belső játszódudvarok csaknem üresek. Különben is van valami furcsa, szokatlan az ilyen új, nagyobb külső lakótelepeken: — az, hogy itt csak laknak. Benn a városban sok minden más is történik: üzletek vannak, forgalom, kopácsolás, kiabálás. Villanegyedekben a természet közelsége, a kertek teszik érthetőbbé a csendet, a néptelenséget. Hatalmas, több emeletes lakóházak között azonban ez a délelőtti csend, ez a gyakran kihaltnak tetsző kép ma még furcsa.

VAN ENNEK A TELEPNEK egy sarka, része, ami más: a kis zárt tér, a Váci út felé eső szélén. Üzletek csoportosulnak, vendéglő is van, emberek jönnek-mennek keresztül-kasul ezen a téren. Itt inkább érezni, hogy városban vagyunk. Persze, nem bizonyos, hogy ilyen teret lakóházakkal kell határolni, amint itt történt, s ezért lakásokat beárnyékolni, szűkebb térre nyitni. Helyesebb — ahogyan azóta csinálják is — üzletházakból, üzletsorokból képezni kis belső teret. De az bizonyos, hogy éppen az ilyen napfényes, kertes, fellazított új városrészekben, ahol három-négyezer annyi szabad terület van, mint a régiakban, igényli az ember a zárt teret is, valahol egy zárt sarkot — éppen ennek a nagy nyíltságnak az ellentétéként. A város legősibb értelme, fogalma éled az ilyen zugokban újjá: a forgalom, s valami védettség, otthonosság.

Az épületek nem éppen szépek itt, hiszen nem jó korszakból valók. Mesterkéltek és a sivár rend unalmát díszítéssel próbálják ellensúlyozni. Lehetnének persze rosszabbak is. Ezért kapja meg a szemet a telep keleti csücskében, a Béke útnál felmeredező háztömb déli vége. Itt hirtelen egészen más, valódi modern architektúra látszik: ízes, tiszta, jól formált homlokzat. Ez még a múltba forduló formai kísérletezések előtt épült, talán a negyvenes évek legvégén. Háttrébb a túlméretezett lakóháztömb, a Béke út mentén már nem ilyen szerencsés, de ez a homlokzat, ennek a részletképzései, egyszerűsége ma is példaadók.

ÉRDEMES BÜCSÜZÖL a Béke útról is jól megnézni a Rákospatak menti íves házsort, mert szép. A másik — ennél jóval nagyobb — új lakótelepek, a *Kerepesi útinak* a homlokzata ugyanis ezen utóbbi út felől, ko-

rántsem ilyen megnyerő. Ez egészenben, ugyancsak kilométeres hosszában olyan rideg, szinte kaszárnyaszerű, mint az előbbi telepek inkább csak egy-két részlete volt. Rend azonban van itt, az igaz. Homlokzatsíkok és beugró udvarok sorozatának ki-beugró, szögletes vonalozású rendje. Ez még kezdődő, tömeges lakóházépítésünk egy másik tévedését idézi: azt az időszakot, amikor csak úgy lehetett a házakat elhelyezni, vonalazni, ahogyan az építődaruknak, helyesebben kezelőiknek tetszett. A daruk elmentek, a házak itt maradtak. Glédában állnak, mint díszszemlén a katonák, s hogy enyhítsenek unalmukon, a ki-beugrások mellett, itt-ott felmagasították őket. Mindez kevéssé segít a kép monotoniján, inkább az, hogy az út, a térség, a környék olyan tágas itt, amiben az egész eltörlődik s nem olyan nyomasztó, mintha szűkebb út mellett volna.

A KEREPESI ÚTI házsort — akár a Thälmann utcai — takar, elfalaz. Kivéve egy helyen, s ez talán az egész hatalmas, sok-sok ezer lakásból álló új lakótelepnek — helyesebben új városrésznek — legérdekesebb s vonzóbb képe: — a nagy beöblösödés, a hatalmas parksáv, mely a Kerepesi út felől befelé nyílik, s elkanyarodva, a távfűtés kéményéből füstölög toronyház látványával végződik. Ez a kép tulajdonképpen a hagyományos városképet idézi: a zárt utcafalakat, pl. a Nagykörút napsütötte elkanyarodó vonalát, mégis más. Óriási méretei teszik mássá, s az az érzés, hogy egyszerre épült. Sőt még valami. Igaz, hogy iskolai szünnapon, napfényes délelőtt láttam, de úgy lepte el ezt a hatalmas, napos térséget a zsvajgó gyerekek hada, akár kora tavaszszal a Népköztársaság útja fáit a verébsereg. Ámde a gyerekek nem szürkék voltak, hanem mindenféle színűek, s a látvány egésze olyan, mint megelevenedett, modernné varázsolt Brueghelkép. Úgy éreztem, már csak ezek miatt a gyerekek miatt sem boldonság ekkora teret hagyni a házak között.

Beljebb is mindenfelé gyerekek hancúroztak, hintáztak az udvarokban, felnőtten alig lehetett látni. Ez is új vonás az új lakótelepeken. De felmerül a kérdés: lehet-e ekkora városrészt egybetömörítve, formailag jól megoldani? S jó-e egyáltalán ennyi embert egy helyre összehelyezni? Nem a másik végléte ez annak, ami gyakran előfordult, hogy szétforgácsolták a várost egy-egy házsal, házcsoporttal erre-amarra? Nemcsak a nyomasztó nagy méretek, hanem a közlekedés miatt is gondolom ezt. Ekkora új városrésznek már kellene gyorsvasút.

A HARMADIK ÚJ LAKÓTELEP — a külső Üllői úti — még ennél is nagyobbnak ígérkezik. Ez már szinte új város. Ha volna gyorsvasutunk — egy észak-déli és egy kelet-nyugati vonal, mert ennyi kellene — akkor inkább volna abban valami nagyszabású és organikus — még így is van —, hogy három ilyen hatalmas és egységes új városrészt épült a legfőbb kivezető utak: a Váci, a Kerepesi, az Üllői út mentén. Egy tehát északon, egy keleten, egy délen. Gyorsvasút hiányában azonban itt is az a kérdés merül fel, hogyan fog ennyi ember ide, innen közlekedni? Az Üllői úti telepen egyébként sok minden más és haladottabb, mint az előzőekben volt. Az egész városnyi méretet fokozza az, hogy ez a „telep” hatalmas, széles utakkal, parksávokkal több önálló egységre tagolódik. A lakóházak formáikban is modernnek, elhelyezésük az újabb elveket követi, s így változatosabb, a kép eleve-nebb.

Ennek a hatalmas építkezésnek a látványa itt, az Üllői úti lakótelepen, fák hiányában is lenyűgöző a maga nemében. A kész részekben pedig új színfoltokat látni az eddigiekhez képest; részben ténylegesen, mert ezek a lakóházak változatosan, néha erőszakoltan is színezettek, részben pedig átvitt értelemben. Itt ugyanis egészen más házformákat, házcsoportokat, városképet látni, mint az eddigiekben. Leg-

főként a „pontházak”, a kilenemeletes toronyszerű magasházak sorai ilyenek. Ezeknek rendje, együttes látványa teljesen újszerű, megkapó. Ott is, ahol egységes sorakoznak, s ott is, ahol ívben fordulnak. A jövő városai képet szügerálják, melyek sokban mások lesznek, mint a régiak. Kérdés, mennyire kényelmes a magasban lakni, még ha szép is — ezen időnként viták folynak. Úgy hiszem azonban, mindig lesznek olyanok, akik a távlatot, a kilátást kedvelik, s vállalják a vele járó kényelmetlenségeket.

EZEKEN AZ IMPOZÁNS TORONYHÁZSOROKON kívül, sajnos, ma még kevés gyönyörködni való, megnyugtató kép van itt. S ez nemcsak az épülés állapotából ered, hanem a befejezett részekre is áll. Míg az előző telepeken túlzott, katonás rendre törekvés látszott, addig itt — ezzel ellentétben — olykor zavaros kép tárul fel. Ennek rengeteg oka van és lehet — egy alapvető okát gondolom itt kiemelni. A nagyobb szabású, városméretű, kollektív lakóházépítésben, mely nemrégiben folyik, még nem találtunk olyan határozott, nyilvánvaló rendező elvet, mint amilyen évszázadok során kiforrott a régi városokban, a magasépítkezések idején: a telkek, teleksorok és tömbök geometrikus rendjében. Persze, nem az a megoldás, hogy ezt a régit utánozzuk, hanem az, hogy az újat keressük s megtaláljuk. Ennek az újnak, az új formáknak a keresése érződik itt a lakóházak s a köztük keletkező terek, térdarabok olykor bizonytalan látványában, több sikerült részlet ellenére. A négyzetes tömbudvarok sematikus rendje helyébe itt íves utak, elforduló, váltakozó rendszerű házsortok mozgalmassá látványa lép, mely minden pillanatban s nézőpontban más, akár egy kanyargó vonatról fel-feltárló táj. Némelyik képe megkapó, némelyik zavaró. Nem mindig tudni, hogyan lehet valamelyik házhoz odajutni, miért görbül az utca, vagy miért van pl. a poroló kint a ház előtt, s miért nem bent mögötte, sőt egyáltalában van-e „bent” s van-e „kint”.

PROBLEMATIKUS VONÁSA még ennek az új városrésznak az előzőeknél nagyobb zsúfoltsága. Ez részben onnan adódik, hogy míg az előzőekben a lakóházak nagy többsége háromemeletes, itt négyemeletes. A négyemeletes modern lakóház lift nélkül amúgy is problematikus, de van az arányaiban is valami kellemetlen. Sem nagyszabású, sem intim. A zsúfoltság másik oka — s ez általában új lakótelepeink, sőt egész új városépítésünk egyik problémája — a középületek elhelyezése. Amilyen nagy jelentőségű az, hogy ezekről most tervszerű gondoskodás történik, olyan kérdéses, hogy ennek így kell-e történnie. Iskolák, óvodák, bölcsődék be vannak nyomva a házak közötti, itt amúgy sem túl tágas térségekbe, és nem tesznek jó benyomást. Ennek a problémának jó megoldása nem könnyű feladat; a gyors ütemben fejlődő igények megnehezítik az építési tapasztalatok kiértékelését. Jó volna kísérleti lakótelepet építeni, de nemcsak a lakások, az építési módok kipróbálására, hanem a városépítési módszerek: a középületek és üzletek, a kertek és a játszótérek stb. méretezésének, elhelyezésének kipróbálása céljából is. Sőt, hozzájuk hamarosan új probléma fog járulni, a szaporodó személygépkocsik elhelyezése.

Az Üllői úti József Attila lakótelep, ha teljesen elkészül, hatalmas mű lesz, s itt említett fogatékosságaival együtt híven tükrözi majd azt az átalakulást, azt az építőkorszakot, amiben élünk. Tükröz kisebb-nagyobb szervezeti jellegű, tervezési módorosságokat, menet közbeni változtatásokat. Mindenekelőtt azonban mégis egy hatalmas építészandékot tükröz, immár korszerű formákkal — amely a lakótelepeken több tízezer embert juttatott, illetve juttat otthonhoz.